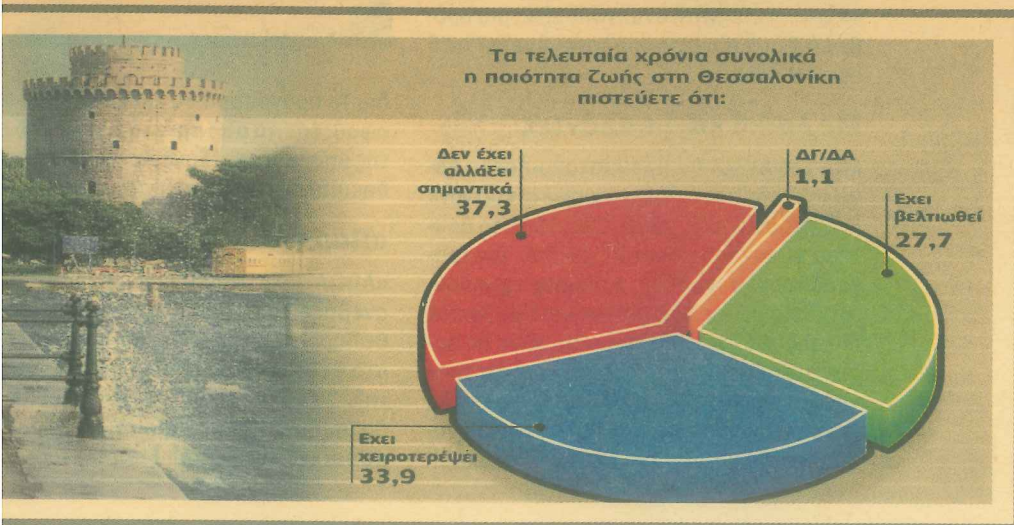

ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ «ΚΑΠΑ-RESEARCH» ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Από το κακό στο χειρότερο

ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΜΙΑΣ ΠΟΛΗΣ στάσιμης, με χαμένες ευκαιρίες αποτυπώνουν οι απαντήσεις της πλειονότητας των πολιτών, σε έρευνα που έγινε στη Θεσσαλονίκη για λογαριασμό του «ΑτΚ». Η κοινή γνώμη απαντά για την ποιότητα ζωής, τις προσδοκίες και καταδεικνύει τα σοβαρότερα ανεπίλυτα προβλήματα ενώ επιμερίζει τις ευθύνες για την κατάσταση. Σχολιάζουν οι Β. Βενιζέλος, Α. Τσοχατζόπουλος, Π. Ψωμιάδης, Β. Παπαγεωργόπουλος και εκπρόσωποι φορέων.

[ρεπορτάζ και αρθρογραφία
σελίδες 21-25, ΑΠΟΨΗ 16, Οπισθόφυλλο]

ΑΡΘΡΟ - ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Το έλλειμμα της περιφερειακής ανάπτυξης

Η καθίζηση της Θεσσαλονίκης

Των ΤΡΑΪΑΝΟΥ ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΙΟΥ και ΧΑΡΗ ΤΟΠΑΛΙΔΗ*

Είναι κοινή η διαπίστωση για τους περισσότερους παρατηρητές της δημόσιας ζωής και τους παράγοντες της οικονομίας ότι στη χώρα μας, κατά την τελευταία δεκαετία, το έλλειμμα του αναπτυξιακού ισοζυγίου κέντρου και περιφέρειας έχει διευρυνθεί σημαντικά υπέρ του κέντρου.

Η δυναμική αυτή εκφράζεται από τους διαφορετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης του οικονομικού προϊόντος και των δεικτών της αστικής ανάπτυξης υπέρ του κέντρου και την παράλληλη υποβάθμιση της περιφέρειας, αλλά κυρίως αντανακλάται στις δυνατότητες αξιοποίησης των ευκαιριών και προκλήσεων της νέας εποχής που σηματοδότησε ουσιαστικά η δεκαετία του '90.

Τη διαπίστωση αυτήν αποτυπώνει για την περίπτωση της Θεσσαλονίκης η γνώμη της πλειοψηφίας του εκλογικού σώματος της Α' Περιφέρειας, στην έρευνα κοινής γνώμης που πραγματοποιήσε η «ΚΑΠΑ Research» για λογαριασμό του «ΑτΚ».

Στην έρευνα αυτήν η στασιμότητα στην ανάπτυξη της Θεσσαλονίκης την τελευταία δεκαετία αποκτά χαρακτηριστικά υποβάθμισης, στο πλαίσιο των κοσμογονικών αλλαγών και εξελίξεων που λαμβάνουν χώρα την ίδια περίοδο στο κέντρο αλλά και στον ευρύτερο διεθνή ορίζοντα, και πιστοποιείται από δυο κυρίως διευρυνόμενες παραμέτρους:

1) τη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στις προσδοκίες που είχαν δημιουργηθεί στις αρχές της δεκαετίας του '90 για να διαδραματίσει η πόλη ένα σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή (διάγραμμα 1, στις προηγούμενες σελίδες) και 2) τη στάση της όσον αφορά την εξέλιξη της ποιότητας ζωής στην πόλη τα τελευταία χρόνια (διάγραμμα 2, στις προηγούμενες σελίδες).

Οι παραπάνω τάσεις της κοινής γνώμης ερευνώνται στη συνέχεια, όσον αφορά τα τρία σημαντικότερα προβλήματα της πόλης (διάγραμμα 3, στις προηγούμενες σελίδες) και τέλος την κατανομή των ευθυνών για το παρατηρούμενο έλλειμμα το-

πικής ανάπτυξης (διάγραμμα 4, στις προηγούμενες σελίδες).

1. Στάση απέναντι στην τοπική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια

Η δεκαετία του '90, με την ανάδυση στο διεθνές προσκήνιο νέων ιστορικών και γεωπολιτικών παραμέτρων, που διαμόρφωσαν ένα ριζικά νέο τοπίο προσανατολισμών και προτεραιοτήτων πολιτικής, καθώς και οικονομικής - επιχειρηματικής δραστηριοποίησης και ανταγωνισμού, σηματοδότησε μια νέα εποχή: την αφετηρία δημιουργίας ενός νέου διεθνούς οικονομικού καταμερισμού, με κοσμογονικές προοπτικές για την ανάπτυξη της χώρας αλλά και της περιφέρειας, ιδιαίτερα της Θεσσαλονίκης και της περιοχής της Β. Ελλάδας.

Οι εξελίξεις σε περιφερειακό γεωπολιτικό επίπεδο, στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και στη διεθνή οικονομία, δημιουργήσαν τις αντικειμενικές συνθήκες για τη καλλιέργεια προσδοκιών ότι η φυσιογνωμία της Θεσσαλονίκης θα άλλαζε, με τη διεκδίκηση, στη μετά το 1989 εποχή, ενός αναβαθμισμένου ρόλου στην ευρύτερη περιοχή. Η κοσμογονία αυτή, όπως διαπιστώνεται από τη στάση της πλειοψηφίας της κοινής γνώμης (πάνω από τα 2/3) δεν άγγιξε τη Θεσσαλονίκη (διάγραμμα 1, στις προηγούμενες σελίδες).

Η Θεσσαλονίκη δεν αξιοποίησε τη βαλκανική ευκαιρία, το άνοιγμα συνόρων και αγορών, για να αναπτύξει την κρίσιμη μάζα θεσμικής, λειτουργικής και χρηματοοικονομικής υποδομής, που θα ενίσχυαν την τοπική ανάπτυξη και θα προσέδωσαν κεφάλαια, υπηρεσίες και παραγωγικές δραστηριότητες στην κατεύθυνση της αξιοποίησης του τοπικού συγκριτικού πλεονεκτήματός της ως ενός διεθνούς περιφερειακού κέντρου για την ευρύτερη περιοχή.

Μάλιστα, άνω του 1/10 του δείγματος πιστεύει ότι υπήρξε οπισθοδρόμηση στον τομέα αυτό, σε σχέση με τα δεδομένα των αρχών της δεκαετίας του '90!

Συμπερασματικά, σύμφωνα με

την κοινή γνώμη, οι προσδοκίες αυτές, που καλλιεργήθηκαν και υιοθετήθηκαν ως στόχοι κατά καιρούς από την πολιτική, την επιχειρηματική και την τοπική ηγεσία, διαψεύστηκαν και μάλιστα σε τέτοια έκταση, που υποδηλώνει σαφώς ότι οι μετά το 1989 εξελίξεις δεν επηρέασαν ουσιαστικά την τοπική αναπτυξιακή δυναμική!

Η απογοήτευση αυτή της κοινής γνώμης έχει βαρύνουσα σημασία και πολλαπλούς αποδέκτες, όπως δείχνει το διάγραμμα 4 (κατανομή ευθυνών). Κυρίως, όμως, καταγράφει ένα σοβαρό έλλειμμα τοπικής ανάπτυξης με σημαντικές επιπτώσεις για την εθνική οικονομία και την εξωτερική πολιτική, αφού η ανάπτυξη της Θεσσαλονίκης και της Β. Ελλάδας αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση τόσο για την πραγματική σύγκλιση της οικονομίας της χώρας, όσο και για την αξιοποίηση του ελληνικού συγκριτικού πλεονεκτήματος στα Βαλκάνια και την ευρύτερη περιοχή.

Η στρατηγική αυτή διάσταση και εμβέλεια του ζητήματος της ανάπτυξης της Θεσσαλονίκης και μάλιστα σε μια ιδιαίτερα ευνοϊκή διεθνή συγκυρία, που δημιουργήσε όλες τις αντικειμενικές προϋποθέσεις για την αναβάθμιση του ρόλου της, προσδίδει ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα στη στάση της κοινής γνώμης.

Σε περιφερειακό γεωπολιτικό επίπεδο, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ενωσης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου το 1989, που οδήγησαν στο άνοιγμα των συνόρων και των αγορών βορείως της χώρας, ανέτρεψαν ριζικά τα μεταπολεμικά δεδομένα, όσον αφορά (α) το διεθνή ρόλο της χώρας στην ευρύτερη περιοχή, (β) τον προσανατολισμό και τις δυνατότητες μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας, (γ) το ρόλο της Θεσσαλονίκης και της Β. Ελλάδας:

(α) Ως προς το διεθνή ρόλο της χώρας στην ευρύτερη περιοχή, δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις από χώρα - σύνορο της Δύσης με τις χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» να αναβαθμιστεί, λόγω του ελληνικού συγκριτι-

Όπως προκύπτει από την έρευνα, η στασιμότητα στην ανάπτυξη της Θεσσαλονίκης την τελευταία δεκαετία αποκτά χαρακτηριστικά υποβάθμισης

κού πλεονεκτήματος στην περιοχή σε σχέση με τους Ευρωπαίους εταίρους, σε χώρα - γέφυρα μεταξύ της διεθνούς κοινότητας και των χωρών της ευρύτερης περιοχής και ιδιαίτερα των βαλκανικών, για την ένταξή τους στο διεθνές σύστημα.

(β) Ως προς τον προσανατολισμό και τις δυνατότητες μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας, δημιουργήθηκαν οι συνθήκες για πρωτόγνωρη ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας, με την επέκτασή της στις νέες αγορές και την έγκαιρη κα-

τάληψη θέσεων, στη βάση του ελληνικού συγκριτικού πλεονεκτήματος στην περιοχή. Αν ληφθούν υπόψη οι χρόνιες διαρθρωτικές αδυναμίες και το μικρό μέγεθος της ελληνικής αγοράς, που εξ αντικειμένου καθιστούν δύσκολο εγχείρημα την επιδίωξη ανάπτυξης του εθνικού προϊόντος μέσα από την εθνική αγορά αλλά και μέσα από την κατάκτηση ανταγωνιστικών θέσεων στις δυτικές αγορές, η ανάπτυξη στις αναδυόμενες αυτές αγορές αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την πραγματική σύ-

γκλιση της οικονομίας.

(γ) Ως προς το ρόλο της Θεσσαλονίκης και τη Β. Ελλάδας, δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις, ώστε από απομονωμένη διασυννοική περιοχή να καταστεί, λόγω του τοπικού - περιφερειακού συγκριτικού πλεονεκτήματος, γεωστρατηγικός κόμβος και οικονομικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής, με ρυθμούς αντίστοιχους της οικονομικής ολοκλήρωσης των χωρών αυτών σε ενιαίο οικονομικό χώρο.

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι πολιτικές απο-

Το 13,7% της κοινής γνώμης, θεωρεί ότι κύρια αιτία για τη σημερινή κατάσταση της πόλης είναι η αδιαφορία των πολιτών

φάσεις οικοδόμησης της ενιαίας εσωτερικής αγοράς και της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης έθεσαν σε πρώτη προτεραιότητα τις πολιτικές συνοχής και την ονομαστική και πραγματική σύγκλιση.

Η στρατηγική αυτή ευνοούσε την ανάπτυξη των περιφερειών της Ένωσης στο πλαίσιο ενός πολυπολικού παραγωγικού περιφερειακού μοντέλου και κινητοποίησε τεράστιους πόρους σε αυτήν την κατεύθυνση.

Επιπλέον, η ανάπτυξη της περιφέρειας συνιστά σημαντική προϋπόθεση για την επίτευξη

της πραγματικής σύγκλισης της οικονομίας κάθε χώρας. Γενικότερα, οι εξελίξεις στο διεθνές οικονομικό σύστημα που αφορούν την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και την απελευθέρωση και κυριαρχία των αγορών (προϊόντων, κεφαλαίων και εργασίας), υποκαθιστώντας σταδιακά, καταρχήν στο οικονομικό πεδίο, τους εθνικούς από υπερεθνικούς ορίζοντες, αλλάζουν δραματικά το πεδίο και την κλίμακα του οικονομικού ανταγωνισμού. Η ισότιμη ένταξη κάθε εθνικής - περιφερειακής - τοπικής οντό-

τητας, στο νέο διεθνές οικονομικό καταμερισμό που δημιουργείται, προϋποθέτει τωρινές (διαρθρωτικές) αναπροσαρμογές, τόσο στο πεδίο των κρατικών δομών, όσο και σε αυτό της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης, αλλά και τη δημιουργία νέων πεδίων επιχειρηματικότητας.

Σε αυτό το διεθνοποιημένο και απελευθερωμένο από περιοριστικές ρυθμίσεις πλαίσιο δημιουργούνται ευνοϊκές συνθήκες και αναδεικνύονται πρωτοφανείς δυνατότητες ανάπτυξης των περιφερειακών δο-

μών και αγορών, για την ισότιμη συμμετοχή κάθε περιφερειακής - τοπικής οντότητας στο ευρύτερο οικονομικό γίγνεσθαι, ενώ ευνοείται η δημιουργία ενός νέου πεδίου αστικής επιχειρηματικότητας. Το νέο μοντέλο του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος ευνοεί την ανάπτυξη περιφερειακών πόλων στη βάση της ανταγωνιστικής ανάπτυξης του περιφερειακού - τοπικού συγκριτικού πλεονεκτήματος με όρους αγοράς. Η συντελούμενη υπερκινητικότητα του κεφαλαίου στη σημερινή φάση ανάπτυξης και διεθνοποίησης των αγορών χρήματος και κεφαλαίου δίνουν τη δυνατότητα προσέλκυσης κεφαλαίων και αξιοποίησης όλων των σύγχρονων χρηματοοικονομικών εργαλείων για τη διαχείριση της ανάπτυξης σε τοπική κλίμακα.

Τέλος, στις σύγχρονες συνθήκες του εθνικού κράτους, με τη δημοσιονομική βάση για κοινωνικές και πολιτικές συνοχής σταδιακά να περιορίζεται και την ικανότητα οικονομικής μακρορρύθμισης να μειώνεται, ελαττώνονται οι δυνατότητες και τα περιθώρια δράσης για την άσκηση από το εθνικό κράτος, μεταξύ άλλων, μιας συνεπούς αναπτυξιακής περιφερειακής πολιτικής. Οι παραπάνω εξελίξεις επιβεβαιώνουν πόσο βάσιμες ήταν οι προσδοκίες της κοινής γνώμης για να διαδραματίσει η πόλη της Θεσσαλονίκης ένα σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή τη δεκαετία του '90, ενώ παράλληλα τεκμηριώνουν το μέγεθος της απογοήτευσης.

2. Στάση απέναντι στην αστική ανάπτυξη

Η απογοήτευση της κοινής γνώμης επιβεβαιώνεται, και μάλιστα με την ίδια τάση, από τη στάση του δείγματος για την ποιότητα ζωής στη Θεσσαλονίκη τα τελευταία χρόνια, παράμετρος που αποτυπώνει χαρακτηριστικά την αστική ανάπτυξη (διάγραμμα 2). Πάνω από τα 2/3 της κοινής γνώμης δε βλέπουν καμία βελτίωση, το 1/3 μάλιστα θεωρεί ότι η κατάσταση έχει χειροτερεύσει!

Ιεραρχώντας τα προβλήματα της πόλης, η κοινή γνώμη (διάγραμμα 3) θέτει σε πρώτο επίπεδο τις υποδομές συγκοινωνιών και μεταφορών, καθώς και την καθαριότητα.

Σημαντικό ποσοστό - περίπου το 1/5 της κοινής γνώμης - θεωρεί ως ένα από τα τρία σημαντικότερα προβλήματα την τοπική ανάπτυξη - τοπική ανεργία.

*Ο ΧΑΡΗΣ ΤΟΠΑΛΙΔΗΣ είναι μαθηματικός, κάτοχος μάρστερ στη Στατιστική, καθώς και στην Οικονομία

3. Καταμερισμός των ευθυνών

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η στάση της κοινής γνώμης όσον αφορά την απονομή ευθυνών για τα καταγραφόμενα προβλήματα, στάση που αντανάκλα την αντίληψή της για τους όρους της ανάπτυξης στην περιφέρεια (διάγραμμα 4).

Ετσι, η πλειοψηφία (πάνω από 54%) θεωρεί ότι η κύρια ευθύνη ανήκει στις κυβερνήσεις, αντίληψη που μάλλον επηρεάζεται ως ένα βαθμό από το στερεότυπο ότι η τοπική και αστική ανάπτυξη είναι μέλημα αποκλειστικά της Πολιτείας.

Ιδιαίτερα αξίζει να σχολιαστεί το 13,7% της κοινής γνώμης, που θεωρεί ότι κύριος υπεύθυνος για τη σημερινή κατάσταση της πόλης είναι η αδιαφορία των πολιτών.

Είμαστε, άραγε, στην αφετηρία της συνειδητοποίησης των τεράστιων δυνατοτήτων της τοπικής κοινωνίας για να αλλάξει τη μοίρα της στις σύγχρονες συνθήκες ή, αντίθετα, μπροστά σε ακόμη μία ένδειξη της μοιρολατρικής στάσης;

Το μοντέλο της στρεβλής οικονομικής ανάπτυξης και της υπερσυγκέντρωσης στο κέντρο, που κληροδότησαν οι μετεμφυλιακές ψυχροπολεμικές κρατικές δομές, αποδείχτηκε ανθεκτικό στον πυρήνα του ακόμη και στις συνθήκες της μεταπολίτευσης.

Εντούτοις, παρά τον κεντρογενή χαρακτήρα της πολιτικής και του πολιτικού παιχνιδιού, η νέα εποχή, την οποία σηματοδοτεί ουσιαστικά η δεκαετία του '90, τροποποίησε σημαντικά το πλαίσιο και τις προϋποθέσεις ανάπτυξης της περιφέρειας. Στις σύγχρονες συνθήκες, μια στρατηγική ανάπτυξης της περιφέρειας δεν μπορεί πλέον να στηρίζεται αποκλειστικά στον κρατικό προϋπολογισμό και τη διάθεση κρατικών κονδυλίων και δεν μπορεί να εξαντλείται στον παθητικό ρόλο της πίεσης για την υιοθέτηση από την κυβέρνηση των αναγκών σχεδίων, πόρων και έργων, για την ανάπτυξή της, οδηγώντας σε αδράνεια τις τοπικές κοινωνίες.

Οι γηγενείς δυνάμεις και οι τοπικές κοινωνίες διαθέτουν σήμερα περισσότερες δυνατότητες και εργαλεία παρά ποτέ, για την ανάληψη πρωτοβουλιών και των κινδύνων που αυτές συνεπάγονται, με στόχο την προώθηση της περιφερειακής - τοπικής - αστικής ανάπτυξης, μέσω της προσέλκυσης κεφαλαίων και επενδύσεων και τη διαχείρισή τους με όρους αγοράς, καθώς και της πραγματοποίησης έργων υποδομής απαραίτητων για τη λειτουργία των αγορών. Φέρουν, κατά συνέπεια, μεγάλο μέρος της ευθύνης για την εξέλιξη των τοπικών οικονομικών συνθηκών. Στα μεγάλα περιφερειακά κέντρα (π.χ. Λίβερπουλ) και λιμάνια (π.χ. Αμβούργο) της Ευρωπαϊκής Ένωσης δημιουργούνται, με πρωτοβουλία των περιφερειακών - τοπικών αρχών, εταιρίες προσέλκυσης επενδύσεων και διαχείρισης κεφαλαίων με όρους αγοράς, για να συμβάλουν στην τοπική - αστική ανάπτυξη.

Η κυβερνητική πολιτική, από την πλευρά της, στο μέτρο που δεν επιθυμεί να αφεθεί και το ζήτημα της περιφερειακής ανάπτυξης στην προκρούστεια κλίνη του ανταγωνισμού των αγορών, δηλαδή στη συγκεκριμένη περίπτωση στην υπανάπτυξη, φέρει την ευθύνη να υιοθετήσει μια νέα προσέγγιση για την περιφερειακή ανάπτυξη με κοινωνική συνοχή, που θα αποβλέπει στη δημιουργία της θεσμικής υποδομής για τη διευκόλυνση λειτουργίας περιφερειακών αγορών, στη διάθεση κονδυλίων με γνώμονα το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στην παραγωγική διαδικασία και τη δημιουργία χρηματοπιστωτικών μηχανισμών που με κοινωνικό έλεγχο και ορίζοντα θα προσελκύσουν και θα διαχειρίζονται κεφάλαια με ιδιωτικοοικονομικούς όρους για την τοπική ανάπτυξη.

Ταυτόχρονα, θα μπορούσε να συσταθεί στη Θεσσαλονίκη ένας Οργανισμός - Μελετητικό Κέντρο (think-tank), με κύριο αντικείμενο τη μελέτη των οικονομικών και θεσμικών προβλημάτων προσαρμογής και μεταρρύθμισης στις βαλκανικές χώρες, στην πορεία της ολοκλήρωσής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση (όπως π.χ. το Centre for European Policy Studies - CEPS στις Βρυξέλλες ή το European Stability Initiative - ESI στο Βερολίνο).

Στο μέτρο που δε θα αλλάξει η υπάρχουσα προσέγγιση στο θέμα της ανάπτυξης της πόλης και όλες οι πλευρές δεν αναλάβουν τις ευθύνες που τους αναλογούν, μένει να αποδειχτεί αν η ανάληψη διεθνών διοργανώσεων, όπως αυτή της EXPO 2008, είναι από μόνη της η επαρκής συνθήκη για την πλήρη ή μερική ανατροπή της υφιστάμενης κατάστασης της υποβάθμισης. Η ανάληψη μιας μεγάλης διεθνούς διοργάνωσης, όσο χρήσιμη και αν είναι, δεν μπορεί να αντισταθμίσει ή να υποκαταστήσει την αναγκαιότητα ενεργοποίησης της τοπικής κοινωνίας για τη δημιουργία μόνιμων δομών ανάπτυξης και την ισότιμη συμμετοχή της Θεσσαλονίκης στις ευκαιρίες και τις προκλήσεις της νέας εποχής.